

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№11

2025 noyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari
08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 763 sahifa.
2025-yil, noyabr

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

JAHONDA KREATIV IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHINING UMUMIY GLOBAL TENDENSIYALARI.....	12
Ismailov Azizbek Ruzimaxmatovich	
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQUV VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDA BOZOR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI	22
Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich	
XORIJIY INVESTITSİYALAR VA IQTISODIY O'SISH O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR	30
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR EKSPORTINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	35
Sultonov Shodiyor Abduxalilovich, Karshiyeva Charos Mamasoliyevna	
QASHQADARYO VILOYATIDA OLIY TA'LIM VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI ASOSIDA YUQORI MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING HOZIRGI HOLATI.....	41
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XALQARO TAJRIBA ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH.....	48
Xodjimatom Xamidullo Mamirjonovich	
TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELNI SAMARALI BOSHQARISH: MUAMMO VA TAKLIFLAR.....	53
Yusupov Shaxzod Maxmatmurodovich	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR VA IQTISODI SAMARADORLIGI TAHLILI.....	59
Axatova Shahnoza	
SANOATNING "DRAYVER" SOHALARINI RIVOJLANTIRISH	63
Mamurjonova Ruxshonabegim Farxodovna	
РОЛЬ КРЕАТИВНОЙ ИНДУСТРИИ В РЕГИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ КАРАКАЛПАКСТАНА.....	69
Хошимова Камилла Навфал қизи	
РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	79
Тожиева Шахноза Бобомуратовна, Расулова Дилфуза Валиевна	
АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	86
Файзиёв Умуркул Шухратович	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARDA MARKETING FAOLIYATIDA ISTEMOLCHILARNI MOTIVATSIYALASH MASALALARI	97
Jalilov Jamshid G'anjonovich	
СТАНДАРТЫ КАЧЕСТВА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.....	103
Ўролова Севара Бехзод қизи	
BANKLARDA KAPITAL YETARLILIGI VA LIKVIDLIKNI AUDITORLIK BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	109
Narziyev Hayotjon Azamatovich	
NATIJAVIYLIKKA YO'NALTIRILGAN BudgetLASHTIRISH ORQALI FISKAL SAMARADORLIKNI OSHIRISH MASALALARI.....	115
Allakuliyev Akmal Baltayevich	
AUDITORLIK XULOSALARIDA AUDITORLARNING PROFESSIONAL MULOHAZALARNING ASOSLILIGINI ANIQLASH AHAMIYATI	120
Parpiyev Jaxongir Ilxomjonovich	
YASHIL IQTISODIYOTDA YASHIL MOLIYALASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIYOT UYG'UNLIGI.....	126
Xalikov S. X.	

TURISTIK KORXONALARDA BREND CAPITALINI BAHOLASH	131
Zufarov Akmal Gulamiddinovich	
AYOLLAR ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISHDA KASANACHILIKNING AHAMIYATI	141
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	148
Алимова Дилафруз	
O'ZBEKISTON UZUMCHILIK KORXONALARINING EKSPORT MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHDA YASHIL INNOVATSIYALAR VA TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	153
Usmonova Diyora Mahmud qizi	
RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLAR TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA SOLIQ BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI	161
Radjabov Umurzoq Ablakulovich	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО СЕКТОРА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭНЕРГЕТИКИ	165
Аллаева Г.Ж.	
THE IMPORTANCE OF STRESS TESTING AND ITS IMPLEMENTATION IN COMMERCIAL BANKS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	169
Mamatova Sevara	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARI SALOHİYATI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING INNOVATSION KO'RSATKICHLARI	175
Nabiyev G'ulom Abdisalomovich	
IJTIMOİY SOHA INVESTISIYA LOYIHALARINI DAVLAT–XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISHNING XORIY TAJRIBALARI	185
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
YASHIL BANK MAHSULOTLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	189
Mahmudov Ulug'bek Davronovich	
KICHIK BIZNESDA XUSUSIY VA UMUMIY AXBOROT TIZIMLARI INTEGRATSIYASI	193
Navruz-zoda Layli Baxtiyorovna	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	197
Mamatkulova Nadira Maxkamovna	
JAHON AMALIYOTIDA TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISHNING KONSEPTUAL YO'NALISHLARI	203
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li	
РАЗВИТИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ МАЛОГО БИЗНЕСА КАК ФАКТОР ПЕРЕХОДА К “ЗЕЛЁНОЙ” ЭКОНОМИКЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	210
Бозорова Озода Рахимовна	
ТЕМИРБЕТОН КО'РРИКЛАРДАГИ BURDALANGIN BETONDAN OLINGAN CHAQIQ TOSHNI KOMPLEKS TADQIQOT QILISH	222
Salixanov Saidxon Salixanovich, Kenjayev Temurbek Olimjonovich	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKDA YASHIRIN IQTISODIYOTNI ANIQLASH USULLARI VA SOF FOYDA KO'RSATKICHIDA AKS ETISH YO'LLARI	226
Mavlyanov Muzaffar Yusupovich	
MAMLAKATIMIZ BANKLARIDA FOIZ RISKILARI MUAMMOLARI VA ILMIY-TAHLILI	230
Isakov.J.Ya	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI EKSPORTGA YO'NALTIRISHDA IQTISODIY BARQARORLIK TUSHUNCHASINING NAZARIY ASOSLARI VA BAHOLASH MEZONLARI	238
Faxriddinov Bahriddin	

TO'QIMACHILIK SANOATIDA SUN'IY VA KIMYOVIY TOLALARNING IQTISODIY AFZALLIKLARI	243
Raximov Furqat Jalolovich	
BUXORO VILOYATIDA CHARM-POYABZAL TARMOG'I RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH STRATEGIYASI.....	249
Rahmonov Xurshid Xayriddinovich, Atoeva Mehriqo Ilhom qizi	
KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBI VA UNI YURITISH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	254
M.I.Murodova	
SOLIQ SIYOSATI ORQALI AHOLI DAROMADLARINI RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI.....	258
Uzoqov Suhrobjon Do'smat o'g'li	
INNOVATSION VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA LOGISTIK XIZMATLAR KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGI TAHLILI.....	264
Xalimov Javlonbek Shaxriyovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ TIZIMIDA RAQAMLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SOLIQLARNI UNDIRISHNING METODOLOGIK MUAMMOLARI	271
Muxammadov Nodir Karimovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATIDA EKSPORTBOP MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQARISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SAMARADORLIKNI OSHIRISH	277
Boymirzayev Zokirjon Mashrabboyevich	
IQTISODIYOT VA TA'LIM BOSHQARUVI: O'ZBEKISTONDA TA'LIM BRENDINGI UCHUN IQTISODIY JIHATLAR.....	282
Dilfuza Shokirova	
OLIY TA'LIM SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	291
Raximjonova Shohsanam Baxodirovna	
O'ZBEKISTON BANKLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI INSON KAPITALI RIVOJI BILAN UYG'UNLASHTIRISH: INSTITUTSIONAL YONDASHUV.....	295
Xushvaqto'v Nodirbek Nomoz o'g'li	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MOLIYAVIY STRESS-TEST TIZIMINI YARATISH METODOLOGIYASI	299
Zaynutdinov Ismoil Samariddin o'g'li	
HOZIRGI SHAROITDA BANK FAOLIYATIDA RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI	303
Malikova Dilrabo Muminovna, Shakarova Kumush Faxriddin qizi	
ENSURING SECURITY IN THE DIGITAL WORLD: HOW THE INSURANCE INDUSTRY CAN COUNTER CYBERATTACKS	308
D.D. Omonova	
JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZO BO'LISH JARAYONIDA Budget-SOLIQ SIYOSATINI ISLOH QILISH MASALALARI	314
Hojiakbar Zaynabidinov	
SILINDRSIMON KAMERADA QATLAMLI CHIGITLAR AYLANMA HARAKATINING TAHLILI.....	319
No'monov Mirjalol Abdumalik o'g'li	
IPAKCHILIK KLASSTERLARI ASOSIDA TARMOQNI O'RTA MUDDATLI RIVOJLAN TIRISH STRATEGIYASI.....	325
Xudoykulov Mamarasul Radjabovich	
INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	332
Shermatov Sirojiddan Xaydarovich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM IQTISODIYOTINING RAQAMLI MARKETING ORQALI RIVOJLANISH YO'LLARI.....	335
Egamberdiyev Muzaffar	
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ РЕШЕНИЙ В РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТА «БЕЗОПАСНЫЙ ГОРОД»	339
Иминов Акбаржон Одилжонович	

IQTISODIY TIZIM VA INSON QADRIYATI: KAPITALIZM VA GUMANIZM O'RTASIDA	345
Raxmatullayev Sarvar Nazar o'g'li, Abdukarimova Muborak Sharaf qizi, Madrakhimova R. G.	
O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH VA INVESTITSIIYALAR JALB ETISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	350
Yusupov Muxiddin Soatovich	
KONSOLIDATSIYALASHGAN MOLIVAVIY HISOBOT MA'LUMOTLARINI TAHLIL QILISH MASALALARI	358
Avazov Ilhom Ravshanovich	
YANGI TUZILISHLI IKKI QATLAMLI TRIKOTAJ TO'QIMALARINI OLISH USULLARI	363
S. Saparova, M. Musaeva, M.Mirsadikov, M.Mukimov	
KVANT MUHITIDA AXBOROTNI HIMOYALASHGA XIZMAT QILUVCHI MULTIPLEKSER TUZILMASI	370
Safojev Nuriddin Najmiddin o'g'li	
ERKIN IQTISODIY HUDUDLAR: KO'P QATLAMLI IQTISODIY MEXANIZMLAR, INNOVATSION INFRATUZILMA VA INSTITUSIONAL UYG'UNLIKNING KONSEPTUAL TAHLILI	377
Kuziev Ravshan Ramazonovich	
SANOAT HAMKORLIGINING ILG'OR TAJRIBALARI VA ULARNI O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA INTEGRATSIYA QILISH YO'LLARI	385
Boyutrayev Olimjon Urayimovich	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	392
Akbarov G'ayratjon Ne'madjonovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANIDA YILQICHILIK VA TUYACHILIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARINI ARIMA MODEL ASOSIDA PROGNOZLASH	396
Sabit Gabbarov Nietali'evich	
MAKTABGACHA TA'LIM MUASSALARIDA AUTSORSING FAOLIYATINI MOLIVALASHTIRISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR	402
Xamidov Anis Choriyevich	
NEXUS BETWEEN RENEWABLE ENERGY USE AND GDP GROWTH IN UZBEKISTAN	407
Xalimjonov Nurbek Ulug'bek o'g'li, Toxirov Shodiyor Zafar o'g'li, Jumamuratov Sultanbek Ilyasovich	
MOLIVAVIY SALOHİYATNI OSHIRISHDA XORIJIY INVESTITSIIYALARNI JALB QILISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	415
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
O'ZBEKISTON O'RMON XO'JALIGIDA INNOVASION MOLIVALASHTIRISH: NORMATIV TAYANCH, BOZOR INSTRUMENTLARI VA EKOTIZIM XIZMATLARI	420
Mamatqulova Muxlisaxon Mamirjanovna	
SERVIS IQTISODIYOTIDA ISH BILAN BANDLIK SHAKLLARI TRANSFORMATSIYASINI TADBIQ QILISHGA METODOLOGIK YONDASHUV	425
Abdusaidov Akmal Abduvaliyevich	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA TURIZMNING O'RNI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	431
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ «ЗЕЛЁНОГО» ФИНАНСИРОВАНИЯ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ	436
Мирдовидов Бахтиер Кобилович	
MILLIY IQTISODIYOT UCHUN INVESTITSIIYA RESURSI SIFATIDA UY XO'JALIKLARI JAMG'ARMALARINI RIVOJLANTIRISH	443
Bayxonov Baxodirjon Tursunbayevich	
AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TIZIMLARI HIMOYA VOSITALARINI SUN'IY INTELLEKT BILAN INTEGRATSIYALASH MUAMMOLARI	448
Bozorov Suhrobjon Mumin o'g'li	

SANOAT KORXONALARIDA KPI TIZIMINI JORIY QILISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	453
Tursunov Orifali Samandarovich	
IQTISODIY BARQARORLIKGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	457
Abdullayeva Sevaraxon Xasanovna	
ZARAFSHON MINTAQASI HUDUDLARIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHALARI O'RTASIDAGI MUTANOSIBLIKNI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI	463
Murtazayev Isabek Bazarbayevich	
YUQORI SAMARALI PAXTA TOZALAGICHDA MAYDA IFLOSLIKLARNI AJRATISH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH VA UNING OPTIMAL PARAMETRLARINI MATEMATIK MODELLASHTIRISH ASOSIDA ANIQLASH.....	471
Mirzakarimov Mirsharoffiddin Mirzaabdurahimovich	
MAHSULOTLAR RAQAMLI PASPORTI EKOTIZIMI VA UNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI.....	478
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
ВЛИЯНИЕ РАЗЛИЧНЫХ МОЮЩИХ СРЕДСТВ И МЕТОДОВ НА ПОКАЗАТЕЛИ КАЧЕСТВА НАТУРАЛЬНЫХ ШЕРСТЯНЫХ ВОЛОКОН.....	484
Собиров ДаниёрХолмуродович	
СТРУКТУРНАЯ МОДЕЛЬ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ.....	490
Киличева Феруза Бешимовна	
KICHIK BIZNESNING BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA SAMARALI OMILLARDAN FOYDALANISH NAZARIYASI	495
Imomnazarov Xurshid Ozodbekovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna	
TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY BARQARORLIKNI BAHOLASH INDIKATORLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	499
Abdusalamov Olimjon Eshmirzayevich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM SOXASIGA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMINI TA'SIRI.....	504
Yuldashev Kodirjon Mamadjanovich	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT BUDJETI XARAJATLARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	508
Shernayev Akbar Aqmirzayevich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI KAMAYTIRISH YO'LLARI	514
Adilov Mirkomil Miralimovich	
IDORALARARO INTEGRATSIYANING NAZARIY MODELLARI VA UNING DAVLAT BOSHQARUVIDAGI AHAMIYATI	520
Ashirov Jamolbek Shuxrat o'g'li	
MO'RT MATERIALLARNI MEXANIK KESIB ISHLOV BERISHDA ASBOB YUZASIDA KUZATILADIGAN YEYILISH	526
Allanazarov Akmal Abdulxaqovich, Axmedov Azamat Xaitovich, Shakirov Shuhrat Musayevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOLIQ MONITORING TIZIMINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	530
Lukmanov Kahramon Abdurahmanovich	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR	534
Yuldashov Isomiddin Sidiqovich	
KICHIK BIZNESNI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA TIJORAT BANKLARINING KREDIT SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	540
Norqobilova Nargiza Abdigodirovna	

PNEVMOTRANSPORT TIZIMIDAGI PNEVMOQUVUR TIRSAK MATERIALINI YAXSHILASH ORQALI PAXTA SIFATIGA TA'SIRINI O'RGANISH	546
Boltabayev Bekzod Egamberdiyevich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING EKOLOGIK AKTIVLARINI HISOBGA OLISH	549
Mirzayev Komiljon Abdullajonovich	
DEHQON XO'JALIKLARIDA YER RESURLARIDAN FOYDALANISHNING EKOLOGIK XAVFSIZLIGI VA UNING BAHOLASH USULLARI.....	553
Axmatov Abutolibxon Ochilxon o'g'li	
XUSUSIYLASHTIRILGAN KORXONALARDA KORPORATIV BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI MOLIVAVIY NATIJADORLIKNI OSHIRISH YO'LLARI	557
Asomidinova Moxigulbonu Oybek qizi	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION JOZIBADORLIKNING ORTIB BORISHI JAHON MIQYOSIDA JORIY ETILAYOTGAN BUSINESS READY REYTINGIDAGI BAHOLASH NATIJALARIDA YAQQOL NAMOYON BO'LMOQDA.....	562
Platov Dilshod Xaqberdiyevich, Raxmonov Doniyor Ixtiyorjon o'g'li, Ortiqova Niginabonu Alisher qizi, Raxmonov Jo'rabek Hamroyevich	
QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDA INVESTITSIYADAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI VA RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASI.....	570
Nilufar Mengqobilovna Xudayberdieva	
MAGNEZIAL BOG'LOVCHI MATERIALLAR ISHLAB CHIQRISHDA SANOAT CHIQINDILARNI FOYDALANISHNING DUNYO VA O'ZBEKISTON MIQYOSIDAGI HOLATI	574
Rahimjon Jalilov Ravshanbek o'g'li, Orazimbetova Gulistan Jaksilikovna	
KORXONALAR ISHLAB CHIQRISH POTENSIALINING XUSUSIYATLARI VA UNDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	578
Jalilov Bahrom Sotiboldievich	
O'ZBEKISTONDA INKLYUZIV SUG'URTA INSTITUTINING RIVOJLANISH ZARURATI VA UNING IJTIMOY-IQTISODIY AHAMIYATI.....	583
Ravshanova Mohinur O'rolovna	
INNOVATIVE APPROACHES TO IMPROVING STUDENTS' DIGITAL COMPETENCE	588
Jalqasbayev Sultanbek Tayrbek uli	
KREATIV TURIZMDA YANGI TAJRIBALAR YARATISH: IJODIY KLASSTERLAR, MAHALLIY HUNARMANDCHILIK VA IMMERSIV TEXNOLOGIYALAR ROLI	593
Hamzayeva Dilfuza Samarovna	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARI EKSPORT SALOHİYATINI BOSHQARISHNING ZARURIYATI VA AHAMIYATI	599
Salimjonova Zilolaxon Salimjon qizi	
O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TISHNI QO'LLAB-QUVVATLASH UCHUN FOYDALANILADIGAN MOLIVAVIY MAHSULOTLAR	605
Nazarova Umida Mamadali qizi	
CREDIT RISK MANAGEMENT AND PROFITABILITY OF COMMERCIAL BANKS IN AN EMERGING MARKET: THE CASE OF UZBEKISTAN	609
Ruzmamat Khudayberganov Shokirjon ugli, Sobirov Yuldoshboy Ruzimboevich, Nodirbek Fayzullaev Baxtiyor Ugli	
PAXTA XOMASHYOSIDAGI IFLOSLIKLARNI TOZALASHDA UNUMDORLIKNI OSHIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OPTIMAL PARAMETRLARNI ANIQLOVCHI MATEMATIK MODEL.....	616
Karimov Abdusamat Ismonovich, Imomnazarova Nurjaxon	
ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО КАК ИНСТРУМЕНТ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО И ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	621
Муродбек Болтабоев	

YOSHLAR TADBIRKORLIGINI MOLIYALASHTIRISHDA MAVJUD MUAMMOLAR VA KAMCHILIKLAR	626
Valiev Umid Gulamovich	
TURIZM SOHASIDA MARKETING STRATEGIYALARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	631
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
HR MARKETING STRATEGIYALARINING KORXONA SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	635
Adilova Zulfiya Djavdatovna	
ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA MARKETING TADQIQOTLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	641
Musayeva Shoirazimovna	
ЭМПИРИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ЗРЕЛОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА И ЦИФРОВИЗАЦИИ В МАЛОМ И СРЕДНЕМ БИЗНЕСЕ УЗБЕКИСТАНА	646
Джуманиязова Сабина Михайловна	
MAMLAKATIMIZDA INKLYUZIV TURIZMNI RIVOJLANTIRISH: ISTIQBOLLAR VA STRATEGIK YO'NALISHLAR	654
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	
SYNTHESIS OF FLAME-RESISTANT NANOCOMPOSITE COATINGS, THEIR THERMO-MECHANICAL PROPERTIES, AND PRACTICAL APPLICATION IN THE EVALUATION OF HEAT RESISTANCE	658
Tosheva Dilfuza Farxodovna, Siddikov Ikrom Iminjonovich, Rakhimov Firuz Fazlidinovich	
TELEKOMMUNIKATSIYA KORXONALARI FAOLIYATIDA RAQAMLI TEXNIKA VA TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	663
Xusanov Durbek Nishanovich	
ИССЛЕДОВАНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ЖЕЛЕЗОБЕТОННОЙ ТОНКОСТЕННОЙ КОНСТРУКЦИИ С ГРУНТОВЫМ МАССИВОМ В УСЛОВИЯХ ПОЛЗУЧЕСТИ	667
Уринов Адхамджан Акбарович	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	673
Qurbonov Nuriddin Ro'ziqulovich	
BOLALAR KIYIMI TEXNOLOGIYASIDA XAVFSIZLIK TALABLARI	679
Ergasheva Rashida Abdug'anievna	
AUDITNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA HISOBOT SANASIDAN KEYINGI HODISALAR AUDITI	683
Muydinov Erkin Djamaliddinovich	
YANGI KELAJAK UCHUN RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QAMRAB OLISH: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR	689
Jalilov Sherzod Kaxramanovich	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI KO'P OMILLI BOG'LANISHLAR ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH YO'LLARI	693
Xonkeldiyeva Komilaxon Ravshanjon qizi	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MEHNAT BOZORI VA BANDLIKNING TRANSFORMATSIYASI: GLOBAL TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR	697
Bustonov Mansurjon Mardonakulovich	
К ВОПРОСУ РАСЧЕТА ПАРАМЕТРОВ КРОМОК ПРИ ВЫСОКОЧАСТОТНОЙ СВАРКИ ТРУБНОЙ ЗАГОТОВКИ ИЗ ФЕРРОМАГНИТНОГО МАТЕРИАЛА	704
Заиркулов Элёр Ёкубжон ўғли	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA XARAJATLARNI KAMAYTIRISHGA UMUMIY YONDASHUVLAR	708
Saidova Kamola Xoshimovna	

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ И МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ ЗАТРАТАМИ НА ПРОИЗВОДСТВО ПРОДУКЦИИ	713
Минутдинова Лилия Тагировна	
RIVOJLANGAN DAVLATLARDA EKSPORT SALOHİYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING INSTITUTSIONAL VA TARKIBIY OMILLARI EMPIRIK TAHLILI	719
Raximov To'xtabek Jumaboyevich	
BOZOR IQTISODIYOTIDA ISH HAQI, FOYDA, FOIZ VA RENTA DAROMADLARI TAHLILI	724
Sayitbayev Shermirza Datkamirzayevich	
QISHLOQ XO'JALIGIDA XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING MARKETING VA LOGISTIKA FAOLIYATINI BOSHQARISH.....	728
Djurayev Bekzod Bekmatovich	
ELEKTRON TIJORATDA MA'LUMOTLAR (BIG DATA) VA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA RAQOBAT USTUNLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	733
Baymuradov Shoxrux Mahmudovich	
SUG'URTA TASHKILOTLARI FAOLIYATINING NAZARIY ASOSLARI, MOHIYATI, ZARURLIGI VA VUJUDGA KELISH SHART-SHAROITLARI	738
Yakubov Dilshod Kamildjanovich	
ILG'OR XORIJ TAJRIBALARIDAN O'ZBEKISTON AMALIYOTIDA FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	745
Shodmonov Bahodir Sherkulovich	
BANKLARDA MOLİYAVIY MEXANIZM VA UNING KORPORATIV BOSHQARUVDAGI AHAMIYATI.....	752
Temirov Abdulaziz Alimjanovich	
RAQOBAT MAHSULOTLARINI BOZOR TALABIGA MOSLASHTIRISHNING OMILI SIFATIDA.....	757
Saidakbarov Xusniddin Abdusalomovich	

RAQOBAT MAHSULOTLARINI BOZOR TALABIGA MOSLASHTIRISHNING OMILI SIFATIDA

Saidakbarov Xusniddin Abdusalomovich

TDIU "Buxgalteriya hisobi" kafedrası

dotsenti, DSc

E-mail: saidakbarovxusniddin794@gmail.com

ORCID: [0009-0000-1277-3877](https://orcid.org/0009-0000-1277-3877)

Annotatsiya. Tadbirkorlik mamlakatimiz iqtisodiyotining eng yirik va muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Ushbu sohaning barqaror hamda zamon talablari darajasida rivojlanishi aholining bandligini ta'minlash, turmush farovonligini oshirish, bozorlarni sifatli tovar va xizmatlar bilan to'ldirish, shuningdek, narxlarning adolatli darajada shakllanishiga xizmat qiladi. Tadbirkorlik korxonalarining samarali faoliyat yuritishiga ta'sir etuvchi omillar tizimida raqobat va raqobatlashish jarayonlari alohida ahamiyat kasb etadi. Raqobat faoliyatining oqilona va samarali tashkil etilishi korxonalarning raqobat ustunligini ta'minlab, ularning bozorda barqaror va muvaffaqiyatli faoliyat yuritishiga sharoit yaratadi.

Kalit so'zlar: korxona, raqobat, raqobatlashish, bozor, bozor segmenti, past xarajatlar, raqobat strategiyasi, raqobat ustunligi, raqobatlashish usullari.

Abstract. Entrepreneurship is one of the largest and most significant sectors of the national economy. Its sustainable development in line with modern requirements contributes to employment growth, improvement of living standards, saturation of markets with high-quality goods and services, as well as the formation of fair pricing mechanisms. Among the factors determining the effective performance of entrepreneurial enterprises, competition and competitive behavior play a crucial role. The rational and efficient organization of competitive activities enables enterprises to achieve competitive advantages and creates favorable conditions for stable and successful market operations.

Keywords: enterprise, competition, competitive behavior, market, market segment, low costs, competitive strategy, competitive advantage, competition methods.

Аннотация. Предпринимательство является одной из крупнейших и ключевых отраслей экономики страны. Его устойчивое развитие на уровне современных требований способствует обеспечению занятости населения, повышению уровня благосостояния, насыщению рынков качественными товарами и услугами, а также формированию справедливых цен. Среди факторов, определяющих эффективность деятельности предпринимательских предприятий, особое место занимает конкуренция и конкурентная борьба. Рациональная организация конкурентной деятельности обеспечивает предприятиям конкурентные преимущества и создает условия для их устойчивого и успешного функционирования на рынке.

Ключевые слова: предприятие, конкуренция, конкурентная борьба, рынок, рыночный сегмент, низкие издержки, конкурентная стратегия, конкурентное преимущество, методы конкуренции.

KIRISH

Bugungi kunda tadbirkorlik sohasini rivojlantirishga davlat tomonidan alohida e'tibor qaratilmoqda. Mazkur sohaning mamlakat yalpi ichki mahsulotidagi ulushi 55 %ni tashkil etishi uning iqtisodiy salohiyati yuqori ekanligini hamda milliy iqtisodiyot taraqqiyotida muhim o'rin egallashini yaqqol namoyon etadi. Bunday sharoitda korxonalar faoliyatini tizimli o'rganish, ularning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash hamda mavjud muammolarni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb ilmiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Korxonalar, asosan, raqobatli bozor sharoitida faoliyat yuritganligi sababli, ular doimiy ravishda kuchli raqobat muhitiga moslashib borishga intiladi. Raqobat sharoitiga samarali moslasha olgan tadbirkorlik

subyektlari bozorda o'z faoliyatini barqaror davom ettirish imkoniyatiga ega bo'ladi. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yil 1-iyul holatiga ko'ra mamlakatda faoliyat ko'rsatayotgan tadbirkorlik subyektlari soni 390 898 tani tashkil etgan. Shu bilan birga, iqtisodiy muhitdagi tabiiy tarkibiy o'zgarishlar natijasida 2024-yil davomida 43 049 tadan ortiq kichik biznes subyektlari o'z faoliyatini yakunlagan bo'lib, bu holat bozor mexanizmlarining faol ishlayotganini hamda raqobatning tabiiy tanlov vazifasini bajarayotganini ko'rsatadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Korxonalarining milliy iqtisodiyotdagi tutgan o'rni va ahamiyatini inobatga olgan holda, ushbu sohani rivojlantirishning mamlakat iqtisodiy taraqqiyoti uchun naqadar muhim ekanligini anglash qiyin emas. Korxonalar, asosan, raqobatli bozor sharoitida faoliyat yuritadi va ularning iqtisodiy faoliyati samaradorligi mazkur subyektlarda raqobatlashish salohiyatining shakllanganlik darajasiga bevosita bog'liqdir.

Shu sababli raqobat va uning namoyon bo'lish shakllari doimo olimlar va tadqiqotchilar diqqat markazida bo'lib kelgan. Raqobat munosabatlarining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish borasida dunyoning yetakchi iqtisodchi olimlari tomonidan ko'plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan bo'lib, ular asosida ishlab chiqilgan ilmiy xulosalar korxonalarda raqobatni samarali tashkil etishda muhim nazariy va amaliy manba vazifasini o'taydi.

Xususan, M. Porter raqobatni kompaniyaning bozordagi muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligini belgilovchi asosiy omil sifatida e'tirof etadi (Porter, 2018-y.). Shuningdek, u sanoatdagi raqobat tarmoqning iqtisodiy tarkibiy tuzilmasidan kelib chiqishini hamda u mavjud raqobatchilarning xatti-harakatlari doirasidan ancha kengroq mazmun kasb etishini ta'kidlaydi (Porter, 2016-y.). R. A. Fatxutdinov esa korxonalar faoliyatida iste'molchi ehtiyojlarini ustuvor deb bilish zarurligini ko'rsatib, ishlab chiqarish jarayonida aynan bozor talabi va xaridor manfaatlariga mos mahsulotlarni taklif etish muhimligini qayd etadi (Fatxutdinov, 1997-y.).

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadbirkorlik korxonalari faoliyatida raqobatdan samarali foydalanishni ta'minlash maqsadida mazkur tadqiqotda bir qator ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi. Xususan, induksiya va deduksiya, kuzatish, taqqoslash, omilli tahlil hamda sintez usullari tadqiqotning metodologik asosini tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida statistik va mantiqiy tahlil usullari keng qo'llanilib, tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga oid rasmiy statistik ma'lumotlar chuqur tahlil qilindi va ularning bozor talabiga moslashuv darajasi baholandi. Shuningdek, xorijiy va mahalliy ilmiy manbalar asosida mavjud nazariy qarashlar umumlashtirilib, raqobatni kuchaytirishga ta'sir etuvchi omillar tizimli yondashuv asosida o'rganildi. Tadqiqot natijalariga tayangan holda ilmiy xulosalar shakllantirildi hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Globalashuv sharoitida mamlakatlarning barqaror rivojlanishi hamda ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni samarali hal etish ko'p jihatdan tadbirkorlik subyektlari tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning bozor talablariga moslik darajasiga bog'liq bo'lib bormoqda. Ushbu soha o'zining moslashuvchanligi bilan ajralib turib, iqtisodiyotda yuz berayotgan tarkibiy va institutsional o'zgarishlarga tezkor javob qaytarish imkoniyatiga ega.

Mamlakatimiz ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishining yangi bosqichiga kirib kelayotgan hozirgi davrda tadbirkorlik subyektlari mahsulotlarining bozor talablariga mosligini ta'minlash hamda raqobatbardoshlikni oshirish muhim strategik ahamiyat kasb etmoqda. Respublika mustaqilligining dastlabki yillariga nisbatan bugungi kunda tadbirkorlik subyektlari iqtisodiyotning deyarli barcha tarmoqlarida faol ishtirok etib, iqtisodiy faollikning muhim manbaiga aylanib bormoqda.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, tadbirkorlik subyektlari mahsulotlarini bozor talablariga moslashtirish va raqobatni kuchaytirish iqtisodiyotning turli sohalarida keng rivojlanib, aholini ish bilan ta'minlash darajasining oshishiga, turmush sifatining yaxshilanishiga hamda mamlakat miqyosida iqtisodiy muammolarni samarali bartaraf etishga xizmat qilmoqda. Shu jihatdan, mamlakatimizda ham tadbirkorlik sohasini rivojlantirish, uning iqtisodiyotdagi o'rni va rolini yanada mustahkamlashga alohida e'tibor qaratilib, ushbu yo'nalishda keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmogda.

Tadbirkorlik subyektlari mahsulotlarini bozor talablariga moslashtirish va raqobatni oshirish sohasi bir qator muhim afzalliklarga ega. Jumladan, mazkur sohada korxonalarni nisbatan kam xarajatlar evaziga tashkil etish imkoniyati mavjud bo'lib, ular bozor kon'yunkturasidagi o'zgarishlarga tez moslashadi, ishlab chiqarish strategiyasini bozor vaziyatidan kelib chiqib operativ ravishda qayta ko'rib chiqadi hamda iqtisodiy muammolarni qisqa muddatda hal etish salohiyatiga ega. Shuningdek, ichki va tashqi bozorlarga zarur mahsulotlar yetkazib berish imkoniyatlari ham kengayadi.

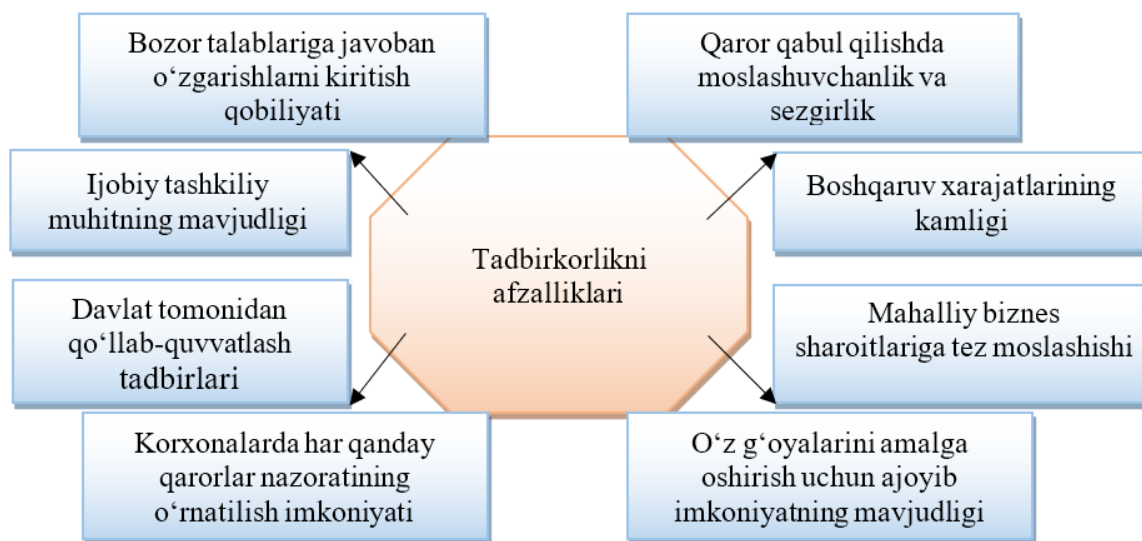
Shu bilan birga, sohani rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarni yanada takomillashtirish zarurati saqlanib qolmoqda. Rivojlangan mamlakatlarda qo'llanilayotgan ilg'or va samarali tajribalarni chuqur o'rganish hamda ularni milliy iqtisodiyotning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda amaliyotga joriy etish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Tadbirkorlik subyektlari mahsulotlarini bozor talablariga moslashtirish jarayonining izchil rivojlanishi mehnatga layoqatli aholini ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini kengaytiradi, ayniqsa, yoshlar uchun yangi ish o'rinlari yaratilishiga qulay sharoit vujudga keltiradi. Bundan tashqari, foydalanilmayotgan ichki resurs va imkoniyatlarni jalb etish, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarini jadallashtirish, resurslardan samarali foydalanishni ta'minlash hamda bozor talablariga mos mahsulot va xizmatlar ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish imkoniyatlari kengayadi.

Mamlakatimizda sohani rivojlantirish borasida izchil islohotlar amalga oshirilayotganiga qaramay, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va qulay biznes muhitini yaratish yo'nalishida yanada tizimli yondashuvni talab etuvchi masalalar mavjud. Xususan, bilim va tajriba yetishmasligi, biznesni samarali boshqarish ko'nikmalarining cheklanganligi, huquqiy savodxonlikni oshirish zarurati hamda tavakkalchilik omillarini boshqarish masalalari sohani yanada rivojlantirish uchun kompleks yondashuvni taqozo etadi.

Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasida xususiy mulk va mulkdorlar huquqlarini himoya qilishni kuchaytirish, tadbirkorlik tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish, shuningdek, tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy resurslar va ishlab chiqarish infratuzilmasidan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinib, ularning izchil ijrosi ta'minlanmoqda.

Globallashuv sharoitida korxonalar tez sur'atlar bilan o'zgarib borayotgan biznes muhitida faoliyat yuritmoqda. Bir tomondan, yangi imkoniyatlar yuzaga kelayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, bozor talablarining ortib borishi korxonalardan yangicha yondashuv va innovatsion qarorlarni talab etmoqda. Ushbu jarayonlar makroiqtisodiy va mikroiqtisodiy darajalarda namoyon bo'lib, barcha tarmoqlarga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bois, tadbirkorlik subyektlari mahsulotlarini bozor talablariga moslashtirish va raqobatni oshirish jarayonining afzalliklari hamda rivojlanish imkoniyatlarini chuqur tahlil qilish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi (1-rasm).

1-rasm. "Tadbirkorlik subyektlarining asosiy afzalliklari va ularning namoyon bo'lish omillari"

Tadbirkorlik faoliyatining muhim afzalliklaridan biri korxonalarning mijozlar bilan yaqin va bevosita aloqada bo'lishidir. Mazkur holat tadbirkorlarga iste'molchilarning ehtiyoj va istaklarini tezkor aniqlash, ularning fikr-mulohazalarini doimiy ravishda monitoring qilish hamda bozor talablariga o'z vaqtida moslashish imkonini beradi. Natijada xaridorlar mahsulotlarni taqqoslash jarayonida aynan ushbu korxona tomonidan taklif etilayotgan mahsulot yoki xizmatni tanlashga moyil bo'ladi.

Hozirgi sharoitda bozor deyarli barcha turdagi mahsulot va xizmatlar bilan to'yingan bo'lib, bunday muhitda korxonalar o'z faoliyat yo'nalishlari va ishlab chiqarish ko'lamlarini kengaytirishga intilmoqda. Shu bilan birga, raqobatbardoshlikni ta'minlashda innovatsion yondashuvlar asosida rivojlanish alohida ahamiyat kasb etadi. Innovatsiyalarning izchil joriy etilishi yangi bozor segmentlari va istiqbolli sohalarning shakllanishiga zamin yaratadi.

Raqobat muhitida tadbirkorlik sohasi doimiy ravishda o'zgarib boruvchi bozor sharoitlariga moslashishni talab etadi. Korxonalar bozorda barqaror o'rin egallashi uchun yangicha mahsulotlar, xizmatlar va takliflar

bilan faol harakat qilishi zarur. Mazkur jarayon tadbirkorlik subyektlarining moslashuvchanligini va innovatsion salohiyatini yanada oshiradi.

Tadbirkorlik iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy rivojlanishning muhim omili hisoblanadi. Shu sababli ko'plab mamlakatlarda tadbirkorlik sohasi davlat tomonidan turli imtiyozlar, subsidiyalar va grantlar orqali qo'llab-quvvatlanadi. Ushbu qo'llab-quvvatlash mexanizmlari biznes muhitini yaxshilash va tadbirkorlik faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda tadbirkorlik bozor iqtisodiyotining ajralmas tarkibiy qismi sifatida muhim rol o'ynaydi. Uning iqtisodiy sharoitdagi o'zgarishlarga tez moslasha olishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, yangi ish o'rinlari yaratish va bandlik darajasini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, tadbirkorlik sohasi o'ziga xos xususiyatlari tufayli muayyan rivojlanish chaqiriqlariga ham duch keladi. Xususan, moliyaviy resurslarni jalb etishdagi cheklovlar, investitsiyalar oqimining asosan yirik korxonalarga yo'naltirilishi hamda kredit resurslaridan foydalanish shartlarining murakkabligi kichik biznes subyektlari faoliyatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Jumladan, investorlarning qariyb 90 % holatlarda bozorda yetakchi mavqega ega yirik kompaniyalarni tanlashi, yuqori foiz stavkalariga ega kredit resurslarining mavjudligi hamda uskunalar lizingi narxlarining yuqoriligi moliyalashtirish imkoniyatlarini cheklaydi.

Biroq ilmiy-texnologik taraqqiyot va raqamli iqtisodiyot rivojlanishi natijasida tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy ahamiyati yanada ortib bormoqda. Axborot texnologiyalarining keng joriy etilishi ishlab chiqarish va boshqaruv jarayonlarini avtomatlashtirishga imkon yaratib, korxonalar samaradorligini oshirmoqda hamda kichik biznes subyektlarining jozibadorligini kuchaytirmoqda.

Tadbirkorlik subyektlari sonining ortib borishi korxonalar o'rtasida sog'lom raqobat muhitining shakllanishiga xizmat qilmoqda. Raqobatning kuchayishi, o'z navbatida, rentabellik va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga, mehnat unumdorligini ko'paytirishga, xarajatlarni optimallashtirishga hamda ishlab chiqarish tizimining moslashuvchanligini ta'minlashga zamin yaratadi.

Har bir korxonaning asosiy maqsadi minimal xarajatlar evaziga maksimal iqtisodiy natijaga erishishdan iborat bo'lib, bunga erishish raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan strategik choralarni o'z vaqtida amalga oshirish bilan chambarchas bog'liqdir. Korxonaning raqobatbardoshligi ichki va tashqi omillar ta'sirida shakllanadigan dinamik jarayon bo'lib, u bozor sharoitlarining o'zgarishiga mos ravishda rivojlanib boradi.

Turli mulkchilik shakllarining qaror topishi va rivojlanishi sharoitida ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida faoliyat yuritayotgan xo'jalik subyektlari mavjud imkoniyatlar va shart-sharoitlardan kelib chiqib, o'zining individual rivojlanish strategiyasini shakllantiradi. Ushbu jarayonda tadbirkorlik korxonalari bozor talablariga moslashish orqali o'z faoliyatini samarali tashkil etishga intiladi.

Har bir korxonaning muvaffaqiyatli va barqaror rivojlanishi aholi hamda boshqa iste'molchilar uchun zarur bo'lgan mahsulotlarni maqbul narxlarda ishlab chiqarish, xarajatlar va foyda o'rtasidagi nisbatni optimal darajada ta'minlash hamda korxonaning uzoq muddatli faoliyat yuritish shart-sharoitlarini shakllantirish bilan chambarchas bog'liqdir. Aholi tomonidan bildiriladigan umumiy talab korxonalar faoliyatini rag'batlantiruvchi muhim omil hisoblanadi. Umumiy talabning ortib borishi, ayniqsa iste'mol tovarlari ishlab chiqarish hajmini kengaytirishga kuchli turtki bo'lib, bozor muhitida raqobat munosabatlarining shakllanishiga zamin yaratadi. Mazkur jarayon xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasida xaridorlar uchun iqtisodiy raqobatning kuchayishiga olib keladi.

Bozor iqtisodiyotida tovarning tijorat muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillar sifatida uning iste'mol qiymati, sifati va raqobatbardoshligi e'tirof etiladi. Ushbu ko'rsatkichlar korxonaning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligi va iqtisodiy barqarorligi o'zaro chambarchas bog'liq bo'lgan murakkab kategoriyalar hisoblanadi. Raqobatbardoshlik, odatda, iqtisodiy barqarorlik mavjud bo'lgan sharoitda shakllanadi. Iqtisodiy barqarorlikka esa turli xil ichki va tashqi omillar ta'sir ko'rsatib, ular korxonalar rivojlanish istiqbollarini belgilashda hamda raqobat muhitida ustunlikka erishishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Raqobat bozor iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. Raqobat sharoitida tadbirkorlar ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, mahsulot sifatini oshirish va sotish jarayonlarini iste'molchilar uchun qulaylashtirish orqali bozorda ustunlikka erishishga intiladi. Mazkur omillar korxonalarning iqtisodiy natijadorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, monopoliyaning raqobat muhitiga zid ekanligini ta'kidlash lozim, chunki u ishlab chiqaruvchilarning erkin raqobatlashuv imkoniyatlarini cheklaydi. Shu sababli mamlakat iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda sog'lom raqobat muhitini qo'llab-quvvatlash va monopolistik holatlarni cheklash muhim ahamiyat kasb etadi.

Iqtisodiy kategoriya sifatida "raqobat" keng qamrovli va serqirra tushuncha hisoblanadi. Raqobat bir tomondan xo'jalik yuritish usuli, ikkinchi tomondan esa kapitalning kapital bilan o'zaro bellashuvini ta'minlovchi mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Shuningdek, raqobat ijtimoiy ishlab chiqarish jarayonlarini tartibga soluvchi muhim omil vazifasini ham bajaradi.

Raqobat mahsulot ishlab chiqarish va sotish jarayonida, shuningdek, kapital kiritish sohasida xo'jalik yurituvchi subyektlarning o'zaro ta'sirini ta'minlovchi bozor mexanizmining ajralmas elementi sifatida qaratiladi. Raqobatning amal qilish shakli ijtimoiy ishlab chiqarishni tashkil etishning me'yor va qoidalari tizimi bo'lib, uning asosida davlat islohotlari, davlat va xususiy sektor ishtirokidagi milliy xo'jalikning bozor mexanizmlari yotadi. Shu nuqtayi nazardan, raqobatning mohiyati bozor iqtisodiyoti talablariga mos holda tadbirkorlikni rivojlantirishning muhim vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Mahsulot ishlab chiqaruvchilar o'rtasidagi raqobat qulay ishlab chiqarish sharoitlariga erishish, mahsulotlarni foydali narxlarda sotish va bozordagi mavqeiini mustahkamlash uchun olib boriladigan iqtisodiy kurashni ifodalaydi. Ushbu jarayonda ishlab chiqaruvchilar ishlab chiqarish vositalari, xom ashyo va materiallarni xarid qilish, shuningdek, ishchi kuchini jalb etish uchun zarur moliyaviy resurslarni safarbar etadi. Natijada raqobat jarayoni iste'molchilarni jalb qilish va ularning ehtiyojlarini qondirish bilan yakunlanadi.

Tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi mahsulot raqobati tovarlarning ijtimoiy, ya'ni bozor qiymatini shakllantiradi. Ushbu qiymat, odatda, o'rtacha ishlab chiqarish sharoitida tayyorlangan va muayyan tarmoq mahsulotlarining asosiy qismini tashkil etuvchi tovarlar qiymatiga mos keladi. Raqobat natijasida texnologik darajasi va mehnat unumdorligi yuqori bo'lgan subyektlar qo'shimcha iqtisodiy ustunliklarga ega bo'lib, bu ularning rivojlanish salohiyatini yanada kuchaytiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Korxonalar o'zining innovatsion xarakteri orqali iqtisodiyotning barqaror va izchil rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Innovatsion faoliyatning kengayishi ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, yangi ish o'rinlari yaratilishiga xizmat qiladi hamda bandlik darajasining ortishi orqali kambag'allikni qisqartirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, bozorlarning turli tovarlar bilan to'ldirilishi narx mexanizmlarining shakllanishiga, ularning nisbatan barqaror va adolatli darajada bo'lishiga zamin yaratadi. Ishlab chiqarishni tashkil etishdagi tezkorlik iqtisodiy jarayonlarning jadallashuviga olib kelib, resurslarni samarali safarbar etish orqali texnologik rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi.

Shu bilan birga, korxonalar faoliyatida ayrim obyektiv cheklovlar ham mavjud bo'lib, ular rivojlanish jarayoniga muayyan ta'sir ko'rsatadi. Xususan, faoliyat ko'lamining nisbatan kichikligi, kapital yetishmovchiligi, moliyaviy resurslarni jalb etishdagi murakkabliklar hamda bozor sharoitlarining tez o'zgarishiga yuqori darajada sezgirlik korxonalar barqarorligiga ta'sir etuvchi omillar sifatida namoyon bo'ladi. Ayrim hollarda tashqi muhit omillariga moslashish imkoniyatlarining cheklanganligi, aholi soni kam bo'lgan hududlarda iqtisodiy samaradorlikning pasayishi va boshqaruv qarorlarining subyektiv omillarga bog'liqligi ham korxonalar faoliyatini murakkablashtirishi mumkin. Bundan tashqari, moliyaviy hamkorlarni topish hamda uzoq muddatli barqaror hamkorlik munosabatlarini shakllantirishdagi qiyinchiliklar raqobat muhitida faoliyat yuritishga qo'shimcha talablar qo'yadi.

Korxonalarning iqtisodiy imkoniyatlari ularning faoliyatning barcha yo'nalishlari bo'yicha bir vaqtning o'zida raqobat olib borishiga har doim ham imkon bermaydi. Shu bois, korxonalar bozordagi nisbiy ustun jihatlari aniqlash, mavjud resurs va imkoniyatlarni aynan shu ustunliklarni kuchaytirishga yo'naltirish orqali raqobat strategiyasini shakllantirishi maqsadga muvofiqdir. Bozorning muayyan segmentida faoliyat yuritish va ushbu segment ehtiyojlariga moslashgan holda raqobat olib borish korxonalarga nisbiy ustunlikni ta'minlaydi.

Korxonalar tomonidan tanlanadigan raqobat strategiyalari bozor segmentlarining o'ziga xos xususiyatlaridan samarali foydalanishga, raqobatda barqaror ustunlikka erishishga qaratilgan bo'lishi lozim. Hujumkor yoki himoyaviy strategiyalardan foydalanilishidan qat'i nazar, korxonalar raqobat jarayonida passiv pozitsiyani egallashi mumkin emas, chunki raqobatdan chetlashish ularning raqobatbardoshligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi ehtimoli mavjud. Shu sababli, korxonalar bozor sharoitlaridagi o'zgarishlarga moslashib borish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish va raqobatlashish salohiyatini doimiy ravishda rivojlantirish orqali o'z faoliyatining barqarorligini ta'minlashi muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR SHARHI

1. Портер М. (2016) Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Майкл Портер ; пер. с англ. — 6-е изд. — М.: Алпина Паблишер, — 453 с.
2. Портер М. (2018) Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / Майкл Портер ; пер. с англ. — 6-е изд. — М.: Алпина Паблишер, — 716 с.
3. Турсунов Р.Т. (2017) Бизнес стратегияси [Матн] : дарслик / Р.Т. Турсунов ва бошқалар ; Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги. — Т.: «Баркамол Файз Медиа», — 380 б.
4. Фатхутдинов Р.А. (1997) Система менеджмента: учеб.-практ. пособие. — М.: ЗАО «Бизнес-школа "Интел-Синтез"», — 352 с.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100